

Albert Ernő

HEREPEI JÁNOS ÉS FARAGÓ JÓZSEF
LEVELEZÉSE 1944-BEN

Tizenhét levelet és levelezőlapot mutatunk be, amelyek közül Faragó József négy levelet és hat levelezőlapot írt, Herepei János pedig hét levéllel válaszolt. A levelek 1944. január 6-a és július 28-a között keletkeztek, és ebben a háborús, zűrzavaros időszakban kor- és művelődéstörténeti adatokat őriztek meg. Bizonyosságok arra, hogy az ifjúság ily nehéz időszakban is tenni akar valamit a „népért” és „nemzetért”.¹

1944-ben Faragó József 22 éves egyetemi hallgató. A mindennapi egyetemi feladatok mellett merész elképzeléseit igyekszik megvalósítani, s ezért segítséget kér olyan személyiségektől, akik már koruknál fogva is jelentős eredményeket értek el szakterületükön. Kelemen Lajos ekkor 67 éves, múzeumi és levéltári főigazgató Kolozsváron, összesítve mintegy 400 történelmi, művészettörténeti tanulmány, könyv szerzője. Bányai János ekkor 58 éves geológus, muzeológus, a *Székelyföld* havi folyóirat szerkesztője. Herepei János 53 éves, 1938-tól a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója, régész, muzeológus, néprajzkutató, művészettörténész, számos tanulmány szerzője.

Faragó József 1944 januárjában az egyetemi hallgatókból alakult Székely Munkaközösség Székelyudvarhelyen tartott első vándorgyűlésének előkészítője és előadója is. *Orbán Balázs második kiadása* címen olvasta fel dolgozatát. A következő napokban annak megvalósításáért fáradozott. Ezért írt segítséget kérő levelezőlapot Herepei Jánosnak, ezért kérte Kelemen Lajost, hogy irányítsa a kiegészítő jegyzetek előkészítését, és ezért levelezett a székely vármegyék alispánjaival is, anyagi támogatást kérve. Mellette könyvet szeretne írni Gábor Aronról, társaival át szeretné venni a *Székelyföld* folyóirat szerkesztését. Tervezi a *Vadrózsák* újabb, kritikai kiadását, Székely Népkönyvtárat akar létesíteni, Sepsiszentgyörgyről új „munkácska” megírását tervezi, Székely Tudományos Intézet alapítása foglalkoztatja, szeretné folytatni népköltészeti gyűjtéseit. Utazik, tárgyal, mozgósít, közben ismertetőket ír rangos folyóiratokban.

*

Amikor a Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége keretében működő Székelyföldi Munkaközösség Székelyudvarhelyen 1944 januárjában megtartotta első vándorgyűlését, akkor Faragó József 6-án, a zárónapon *Orbán Balázs második kiadása* címen tartott előadást.² Dolgozatában alapos részletezéssel indokolta, majd türelmetlenül sürgette Orbán Balázs művének újabb kiadását, mivel az első már könyvritkaságok közé tartozik, márpedig „gyermekünk” és „népünk” elvárja megismerésének biztosítását.³

Bekapcsolódott abba a vitába, amely szerint vagy változatlanul, vagy bizonyos bővítésekkel kell a *Székelyföld leírását* kiadni. Azt írta: „Valóban nem úgy kellene kiadni, amint van, hanem úgy, amint *Orbán Balázs* elképzelte. Sokan tudják, hogy művének néhány kötetébe üres lapokat ragasztott, s ezeket tele rakta javításokkal, megjegyzésekkel és az újabban kezébe került adatokkal.”⁴ És tovább folytatta: „Azokat az adatokat, amelyekről nyilvánvalóan kiderült már, hogy tévesek és helytelenek, a megfelelő *szakemberek* jegyzetekkel látnák el, a nélkül, hogy az eredeti szöveget megcsonkítanák.”⁵

Faragó József annyira elkötelezett a székelyekről szóló nagy mű újbóli megjelentetése mellett, hogy valóságos lázadóként fogalmazza meg: a gátló indokokat, még a háborút is, ne tekintsék elfogadhatónak, mert akik nagyon akarnak, mindig találnak indokot a tehetetlenségre. Felszólítja a gáncsoskodókat: álljanak félre, legalább ne akadályozzák az „előhaladni akarókat.”⁶

És mintegy összegezésképpen, megerősíti korábbi álláspontját a kiadás előkészítéséről: „pótoljuk mulasztásunkat azzal, hogy ismét világra segítjük Orbán lelkének dédelgetett kedvencét, úgy, amint azt ő szeretne volna.”⁷

Részletesen írt a kiadási költségekről, az akadályokról, de fiatalos lendülettel megoldásnak látja, ha minden megye vezetői a róluk szóló kötet nyomtatását magukra vállalják. A Székelyföldi Munkakö-

¹ A leveleket a Székely Nemzeti Múzeum muzeológus-könyvtárosa, Boér Hunor bocsátotta rendelkezésemre. Köszönet érte.

² FARAGÓ József 1944a, 92–106.

³ ORBÁN Balázs 1868–1870.

⁴ FARAGÓ József 1944a, 102.

⁵ FARAGÓ József 1944a, 104–105.

⁶ FARAGÓ József 1944a, 105.

⁷ FARAGÓ József 1944a, 105–106.

zösség tagjait is arra kéri, hogy saját környezetükben szorgalmazza a kedvező döntéseket, vegyék igénybe a helyi sajtót is az előfizetők számának fokozásáért. Maga a *Pásztortűz*-ben méltatta a Kolozsváron tanuló egyetemi hallgatók székelyudvarhelyi találkozóját: „büszkéek lehetünk az elképzelésre és a kivitelre – írta –, melynek folytán a fiatalok nem zárkóztak munkaközösségük szűk családi kereteibe, hanem kismértékben társadalmi eseménnyé és megmozdulássá nőveltek összejövetelüket.” Ismertetőjét azzal zárta, hogy az ott elhangzottak után a fiataloktól most már cselekvést várnak, remélhetőleg a tettek sem késnek.⁸

A Székelyudvarhelyen bemutatott dolgozatában elhangzottakat nem tekintette csupán megállapításnak vagy felhívásnak, hanem a továbbiakban is töretlenül kereste az utat Orbán Balázs művének megjelentetéséhez a fenti szempontok érvényesítésével.

Faragó József visszaemlékezései során többször írt arról, hogy 1941-ben szentgyörgyi diákként gyakran meglátogatta a Székely Nemzeti Múzeum könyvtárát, és hogy mindig szeretettel, tisztelettel gondol Herepei Jánosra, az intézmény igazgatójára, aki „atyai jóbarátként” segítette.⁹

Az érettségi után alig telik el három év, 1944-ben, év elején – akkor 22 éves és egyetemi hallgató – levelezőlapon keresi fel Herepei Jánost „Kedves Igazgató Úr!” megszólítással. Már a bevezető sorokból kitészik, hogy korábban is leveleztek, s most ismét részletes beszámolót, sőt „esetleg személyesen megyek”-kel a tájékoztatást ígéri, de már a részletes levél vagy találkozás előtt sürgős segítségre van szüksége. Kiderül, hogy az udvarhelyi előadásában megfogalmazott tennivalók megvalósításáért már maga is próbálkozott, és hogy Háromszéken is segítséget ígértek kiadáshoz: „Barabás Alispán Úrnál máskülönben is példátlan kedvességgel és szívéllyel találkoztam Orbán ügyével kapcsolatban” (1. levél).

Az írottakból az is kiderül, hogy már előrehaladott állapotba jutott a *Székelyföld leírása* kötetének újabb kiadása, hisz viszonylag rövid idő alatt összegyűjtöttek, „összekunyeráltak” 2000 pengőt. Vagyis az eddigiek során ígértben sikerült a fenti összegre szert tenni, de valamely hivatalos helyen kell elhelyezni. Azonnal átutalják, mihelyt ilyent találnak. Faragó József úgy döntött, hogy Herepei János igazgató urat kéri meg az összeg ideiglenes elhelyezésére a múzeum számláján. Kérése azért is sürgős, mert „az a legbiztosabb, ami a zsebünkben van”, de azért is, „mert a pénz értéke állandóan esik.” Arra is gondolt, hogy az elértéktelenedés megelőzhető, ha „valamibe (műszer) befektetjük.” Másik lehetőségnek azt tartotta, ha a kezdeti összeget a kiadás népszerűsítésé-

re fordítják. A pénz elértéktelenedése mellett azért aggódott, nehogy valahol elkallódjék az ígért összeg. Arra kérte Herepei Jánost, hogy kíséreljen meg „a megyétől egy kerékpárt keríteni.” A kerékpárra a népköltészet gyűjtéséhez, a gyorsabb közlekedéshez lett volna szüksége, hisz visszaemlékezésében írta: vakációkban az egyetemről, menekült lévén „egyedüli otthon”-ába, a kollégiumba tért vissza, s ezt az időt népköltészet gyűjtésére fordította: „Két-három év alatt végigyalogoltam és végigkarikáztam legalább fél száz háromszéki falut”.¹⁰

Keltezés nélkül, 113/1944. iktatószámmal maradt fenn a következő levelezőlap, amelyben Faragó József sajnálkozva állapítja meg, hogy az ígért részletes beszámolója „a postán szórén-szálán eltűnt”, ezért kivonatossan közli tartalmát a „Kedves Igazgató Úr!”-ral. „Kelemen Főigazgató Úr”-ral arról döntöttek, hogy az Orbán Balázs *Székelyföld leírása* új kiadásának egyedül a Székely Nemzeti Múzeum szerepeljen. Tájékoztatja továbbá Herepei Jánost, hogy hírek szerint „4 x 10 000” pengőt kapnak a kiadásra. Feladatának tekinti, hogy írjon a megyék vezetőinek, és kérje: értesítsék, mikor utalják át a fenti összeget. Ezek szerint ezt megelőzőleg már kérte a megyék vezetőitől a támogatást, amit azok meg is ígértek. De szükséges egy megbízólevél, hogy „mint a múzeum megbízottja keressem fel levelemmel az illetékeseket, mert mégis nevetséges lenne, ha mint egyetemi hallgató tenném ezt.”

Fiatalos lendületét fékezve látja Kelemen Lajos „lassúságában”. Panaszként írta: „Szívesen mozgatnám az ügyet, de nem merem s nem is akarom, mert nincs hozzá elégséges tekintélyem.” Egyelőre nem írta, miért, de kérte Balázs Márton címét is (2. levél).

Herepei János „Kedves Barátom!” megszólítással válaszolt. Ebben utal korábbi levelére is, és lényegében köszönetét fejezi ki azért a fáradozásért, amelyet az Orbán Balázs kötetének újabb kiadásáért tett: „Nagyon örülnék – írta –, ha jó igyekezetét siker koronázná és Orbán Balázs nagy munkájának új kiadása minél előbb napvilágot látna!” A levélből az is kiderül, hogy örül, ha Kelemen Lajos támogatja a kiadást. A korábban kért Balázs Márton címét is elküldte. Azért kellett, mert ismertetőt szándékozott írni az 1942-ben Sepsiszentgyörgyön megjelent művéről, az *Adatok Háromszék vármegye néprajzához* címűről. Az ismertető végül a *Pásztortűz*-ben jelent meg.¹¹

A levél szerint már azon is gondolkodnak, hol nyomtatják a köteteket, hisz Herepei János a kiváló munkákat előállító kolozsvári Minerva Nyomdával ajánlja. Megjegyezhetjük azt is, hogy Herepei János tiltakozik a méltóságos megszólítás ellen, hisz

⁸ FARAGÓ József 1944b, 35–36.

⁹ FARAGÓ József 1983.

¹⁰ FARAGÓ József 1983.

¹¹ FARAGÓ József 1944b, 39–41.

a cím azért van, hogy a postás megtalálja azt, akinek szól, ahhoz pedig nem kell „titulus” (3. levél).

Ugyanezen a napon, 1944. február 7-én Herepei János még egy levelet írt Faragó Józsefnek. Ebben örömet fejezi ki, hogy Orbán Balázs „változatlan szövegű” nagy műve a Székely Nemzeti Múzeum nevével jelenik meg. Kéri, hogy az előkészületek során mind a munkatársakat, mind az anyagi támogatókat keresse meg. Egyben felhatalmazza, hogy a nyomdai árajánlatokat nevükben kérje (4. levél).

A következő két levelezőlapra sem írt kelteztést Faragó József. Annak ellenére, hogy a múzeumi iktatás bélyegzője március 7-ét rögzít, a lapokat március 6-a előtt kellett írnia, mert Herepei János az említett napon két levelezőlapjára válaszolt. Az első levelezőlapban megköszöni Herepei Jánosnak a „megbízást”, s egyben ígéri, hogy erejéhez képest mindenben az ügy véghezviteléért fáradozik. Tájékoztatja, hogy az alispánokhoz leveleket „menesztett”, s arról érdeklődött, mikor és hol lehet „megkaparintani” a pénzt. Másodszor: megegyezett Kelemen Lajossal a jegyzeteket készítő személyéről (tehát a bővített kiadásról). Az előrehaladásért őket sürgetni kellene, de Kelemen igazgató úr ilyesmire képtelen, maga pedig ehhez nem rendelkezik kellő erkölcsi és tudományos tekintéllyel. Ismét újabb segítséget kér: iratokat keres Gidófalvi Jancsó Pálról (5. levél).

Ezekben a napokban írhatta a következő szintén keltezés nélküli levelezőlapját. Közli, hogy „az első sovány fecske” Csík megye alispánjától megérkezett. Sovány azért, mert csak 1000 pengőt ajánlottak a korábbi 10 000 pengősnek híresztelt támogatás helyett. Most arról érdeklődik: van-e a múzeumban Gábor Áronról kép, mert a ferencrendiek a *Hírnök* című lapban róla írnak, hozzá képet is csatolnának (6. levél).

Március 6-i keltezésű az a levél, amelyben Herepei János a két levelezőlapra egyszerre válaszolt. Sajnálattal állapítja meg, hogy az első fecske valóban „sovány”, de reméli, a többi majd hizlalja. Válaszolt a Gábor Áron-kép kérésre is. A múzeumnak előző évben ajándékozták, esetleg levélben kér engedélyt az újságban való megjelentetéshez (7. levél).

Faragó József továbbra is keltezés nélküli lapot küld Szentgyörgyre. Írja, hogy a Gábor Áron-képet a ferencesek a Nagy Sándor könyvéből kimásolták, de továbbra is kéri a Jancsó Pálról szóló iratokat. Sürgeti a támogatási pénzek elküldését. Arról panaszkodott, hogy nem tudnak megegyezni Bányai Jánossal a *Székekség* folyóirat átadásáról, de a minisztérium ígéri egy új folyóirat támogatását. Írt az udvarhelyi vándorgyűlés anyagának közelebbi, könyv alakban való megjelentetéséről, s ígéri, hogy a Sepsiszentgyörgyről szóló „munkácskát” megírják (8. levél).

Kézrel írott következő levelében Faragó József arról tájékoztatta Herepei Jánost, hogy rövid ideig Udvarhelyen tartózkodott. Azért utazott oda, hogy megbeszélje Bányai Jánossal lapjának végleges átvételét, illetőleg annyi huzavona után tiszta helyzet megteremtését. Kiderült, hogy Bányai a lapot nem adja át, a fiatalok segítése „csak pénzt jelent és adminisztratív segédelmet, ugyanakkor azonban a szellemi vezetést megtartja magának.” Arra is kitért, hogy Szentgyörgyön rövidesen le szeretné fényképezni a Gábor Áron-szobrokat, továbbá lemásolna minden vele kapcsolatos iratot. Olyan könyvet szeretne írni, mint amilyent Eckhardt írt *Az ismeretlen Balassi* címmel (9. levél).

1944 tavaszán meglepő változások történtek a múzeum életében is. Herepei János a március 26-i levelében arról tájékoztatta Faragó Józsefet „Kedves Barátom!” megszólítással, hogy Gábor Áron „ereklyéi”-t, a szobrok és az ágyú kivételével becsomagolva biztonságba helyezték a „légi veszélyre való tekintettel.” Arról is írt, hogy Faragó József három tervét is halasztani kell. Ezek: az Orbán Balázs-könyv kiadása, a sepsiszentgyörgyi útmutató, a folyóirat kiadása, sőt a Székely Tudományos Intézet megvalósítását is nyugodtabb időre kell hagyni (10. levél).

1944. március 29-i keltezéssel Faragó József küldött levelet Szentgyörgyre a K. M. D. Sz. – Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége, Székelyföldi munkaközösség fejléccel. A levélben mindvégig a kifogyhatatlan bizalom a sikerben mutatkozik, s az, hogy amit jónak, fontosnak lát a jövő szempontjából, azt töretlenül meg akarja valósítani, még akkor is, ha „Lehet hogy fiatal vagyok és tapasztalatlan, tehát szavaimnak nem illik hitelt adni, mégis köröskörül biztató jeleket vélek felfedezni.” Közli Herepei Jánossal, hogy értesítették: a háromszéki és csíki megszavazott 1000 pengő bármikor rendelkezésre áll, Marosvásárhelyről arról tájékoztatták, hogy a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Miniszter már régebb jelentősebb összeget ígért, mivel Orbán Balázs műve idegenforgalmi érték is. Kitért arra, hogy mind a négy megyében az 1000–1000 pengőt megszavazták, de hivatalos hely hiányában nem utalták át, pedig 4000 pengővel már hozzákezdhetek volna az előkészületekhez. Abban reménykedik, hogy a pénz elértektelenedését látva a megyék is emelik majd az összeget. Az előkészületeket pedig így is folytatja, mert ha meg is kell szakítani a munkálatokat, majd nem kell mindent előlről kezdeni. Ismételten panaszkodott Kelemen igazgató úrra, mert sem ideje, sem türelme nincs a kötet előkészítéséhez. Jó lenne, ha Herepei János biztatná, de bizonyosnak látja, hogy az egész ügy irányítását Herepei Jánosnak kell átvennie. „Ha egy cseppet idősebb lennék, magam szerezném meg a jegyzetelt példányokat

és azonnal felszólítanám a jegyzetkészítő szakembereket a közreműködésre” – írta. Türelmetlen a tétlenség miatt. Vallja: „Mozgalmas világunkban nem szűgyen a munka, sőt az egyetlen menedék a szorgalmas emberek számára s legalább azokat a lehetőségeket ragadjuk meg, amelyek rendelkezésünkre állanak.”

Sajnálkozik a Gábor Áron-ügy miatt, de az Akadémia a *Vadrózsák* kézirataihoz sem juttatja hozzá, így a kritikai kiadás is elmarad, de írásaival rendszeresen akar jelentkezni az *Erdélyi Múzeumban*. Bár „Bányaival halálosan” összeveszett, hiszi, hogy „a lap mégis az ifjúságé lesz.” Uzonban folytatni akarja a betleheemes gyűjtését, hogy „igazán mintaszerű tanulmányt” készítsen, szervezi az újabb vándorgyűlést, továbbra is foglalkoztatja a Tudományos Intézet ügye (11. levél).

Herepei János az 1944. május 10-i levelében arról írt, hogy az Orbán Balázs kötetére összegyűlt pénzt a jövőben sorra kerülő kiadáshoz szükséges papírra kellene költeni, kerékpárt nem vásárolnának, mert a hadművelleti területté nyilvánítás miatt a gyűjtést teljesen fel kellett függeszteniük. A múzeumi értékes anyagokat a légi veszély miatt becsomagolták, így tudományos munkát sem tudnak végezni (12. levél).

Faragó József május 20-án újabb levelet írt Szentgyörgyre. Arról tájékoztatja Herepei Jánost, hogy most már kérte a megyéktől az ígért pénz átutalását, majd kézből juttatják Kolozsvárra, mert a postai küldés „sokba kerülne”, de papírt nem tud vásárolni, mert csak biztos könyv megjelenéséhez adnak kiutalást, ezért más megoldást keres. A nyarat Uzonban szeretné tölteni, ahol a „munkaidő mellett” gyűjtögethet, ellenkező esetben „munkaszolgálatra visznek” (?) (13. levél).

Igazi meglepetést Herepei János május 24-én írt levele jelentett. Bizonyára bővebben ekkor nézte meg a pénzügyi törvényeket. Gyorsan értesítette Faragó Józsefet, hogy a pénzt ne kérje a megyéktől, mert ha megérkezik, akkor is vissza kell küldenie. Részletezi a pénzügyi utasításokat: „Intézményünkben állami elszámolás kötelezettsége s a legszigorúbban vett ellenőrzés mellett vezetjük számadásainkat” (14. levél).

Faragó József Balatonberényből (15. levél) hazatérte után azonnal válaszolt a május 24-i levélre. Belátta, hogy a pénzügyi nehézségek miatt az eddigi elképzelés szerint az Orbán Balázs-könyv kiadása nem valósítható meg. Megkérte a csíki és háromszéki alispánt, hogy a pénzt őrizze meg, de Háromszék részéről azt közölték: azonnal intézkedjék a pénz sorsáról, különben véglegesen elvesz. Ezért arra gondolt, hogy „ponyvaalakban, egész olcsó kiadásban, néhány fillérért” árusítva jelentessék meg az Orbán Balázs-könyvet. Így a pénzt a megindítandó Székely Népkönyvtárnak kellene átutalni. Arról tárgyal a Méhkas Diákszövetkezettel, hogy kérvényezzék a minisztériumtól a kiadás ilyen formáját. Személyesen szeretne beszámolni a gáncoskodásokról, s arról, hogy „még azokban is hiába bízunk, akikre a legjobban számítottunk” (16. levél).

Herepei János már másnap válaszolt, amelyben jó ötletnek tartja a Székely Népkönyvtár kezdeményezését, így Orbán Balázs könyvéből bő szemelvényt közölhetnek. Tisztázzák a szerzői jogot is. Ajánlja, hogy a könyvsorozatban „új munkáscákát” is jelentessenek meg: a székelység rövid történetét, néprajzát, nyelvét, hasznosítható ásványi kincseit, növény- és állatvilágát stb. Ezzel nagy „szolgálatot tenne népünknek, nemzetünknek” (17. levél).

Irodalom

FARAGÓ József

1944a Orbán Balázs második kiadása, in: Faragó József (szerk.): *Székelyföldünk*. A KMDSz Székelyföldi Munkaközössége székelyudvarhelyi Vándorgyűlésének előadásanyaga. Székelység Lap- és Könyvkiadó Szövetkezet, Székelyudvarhely, 92–106.

1944b Székely egyetemi hallgatók találkozója Székelyudvarhelyen. *Páztortűz*, XXX, (1) január 15. 35–36.

1983 Az én Háromszékem, *Megyei Tükör*, XVI, (3427) február 1. 2–3.

ORBÁN Balázs

1868–1870 *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népművei szempontból*, Pest.

Corespondența dintre János Herepei și József Faragó din 1944

(Rezumat)

În studiul de față prezentăm șaptesprezece scrisori și cărți poștale, dintre care patru scrisori și șase cărți poștale au fost trimise de către József Faragó, iar János Herepei a răspuns la acestea prin șapte scrisori. Scrisorile sunt datate între 6 ianuarie și 28 iulie 1944, și păstrează date istorice și cultural-istorice importante din acea perioadă zbuciumată de război. Ele reprezintă o dovadă a faptului că chiar și în asemenea vremuri grele tineretul a dorit să facă ceva pentru „popor” și „națiune”.

Correspondence between János Herepei and József Faragó from 1944

(Abstract)

In this study we present seventeen letters and postcards, four letters and six postcards written by József Faragó, and the response of János Herepei, which came in seven letters. These letters were posted between January 6 and July 28 1944, preserving important historical and cultural history data from that troubled period of war. They also stand as evidence for the fact that even in those hard days the youth wanted to do something for “the people” and “the nation”.

K. M. D. Sz.
KOLCSÁRVI MAGYAR NYELVÉRTŐSÉG
Szekélyföldi Munkabizottság
Farkas u. 2.
Tel.: 3293

Kolozsvár, 1944 márc. 29

10.
11.

Kedves Igazgató Ur!

Lehet, hogy fiatal vagyok és tapasztalatlan, tehát szá-
valamnak nem illik hitelt adni, mégis köröskörül biztató
jeleket vélek felfedezni. Most kaptam Háromszék Állispán-
jától egy nagyon kedves levelet, melyben értesít, hogy a
mult évben megszavazott 1000 P. bármikor rendelkezésünkre
áll. Csakban ugyanez a helyzet a Marosvásárhelyről kö-
zölték, hogy a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Miniszter
már régebb megígért egy jelentősebb összeget, mivel Orbán
művének idegenforgalmi értéke és jelentősége van. A me-
gyékkel a jelek szerint úgy vagyunk, hogy a mult évbe n
valamennyien megszavazták az 1000-1000 Pengőt. Akkor nem
volt senki, aki az ügyet a kesébe vette, jóllehet 4000 P.-
vel már készen lehetett volna valamit. A pénz értéke le-
ment, de éppen az a biztató, hogy ezt ők is belátják és meg-
változott költségvetési keretek között most már olyan
összeget fognak felajánlani, amivel most is kezdetünk
valamit. Azt hiszem, helyesen cselekszem, ha az előkészü-
leteket folytatom, mert ha a munka meg is szakadna, annaki-
dején nem kell majd mindent előlről kezdenünk. Ismétlem
régebbi keszervemet, hogy az egyetlen hiba Kelemen Főigaz-
gató Urban lesz, mert neki nincs ideje és türelme alapo-
san foglalkozni a kérdéssel. Nagyon szeretném, ha az Igaz-
gató Ur alkalomadtán megbeszélést folytatna velem, sőt egész-
ben bizonyos, hogy előbb-utóbb át kell az Igazgató Urnak
vennie az egész ügyet, ami a Főigazgató Ur munkakörét il-
letli. Orbán Balázs jegyzetelt példányait még nem kerítette
elő, de ezt nem szemrehányásképpen mondom, mert pillanatnyi-
lag úgy sem érnék sokat vele, hanem úgy sejtem, hogy nem
is keríti elő soha. Azt sem tudom, hogy nekem mi az egész-
ben a tulajdonképpeni szerepem, miután az "anyagi Bázis"
megtebentésének kérdése megoldást nyert. Ha egy cseppet i-
dősebb lennék, magam szerezném meg a jegyzetelt példányo-
kat és azonnal felszólítanám a jegyzetkészítő szakembe-
reket a közreműködésre. Azt hiszem, előbb-utóbb az Igazgató
Urna marad e feladat. Nemsokára úgy állunk anyagiilag, hogy
az első kötet sajtó alá mehessen, de a jegyzetek összeállí-

tása és Orbán kéziratának bedolgozása olyan nagy munka, hogy
már régen folytania kellene. Ennek elmaradta az egyetlen, ami
pillanatnyilag aggaszt s ez az, aminek rögtön neki kellene kez-
deni, függetlenül anyagi alapjainktól. Mozgalmis világunkban
nem szegény a munka, sőt az egyetlen menedék a szorgalmas em-
berek számára s legalább azokat a lehetőségeket ragadjuk meg,
amelyek rendelkezésünkre állnak.

Gábor Aronnak befellegettem, de nem baj, mert egyszer majd
erre is sor kerülhet. Hasonló szomorúság ért az Akadémia re-
széről s nem juthatván ilymódon hozzá Kriza Vadrózsáinak kézi-
ratalhoz, munkám úgy szorván teljesen megakadt, éppen most, amí-
dön egyre-másra összeállíthattam volna a kritikai kiadás köte-
teit. Szerencsére annyi apró kérdés merül fel, hogy ezek megok-
dásával előzőm fájdalmamat. A következő alkalommal, ha Isten se-
gít, megkezdem én is közléseimet az Erdélyi Múzeumban, sze-
rény versenyre kelvén az Igazgató Urral.

Folyóiratunk ügyében is jó jelek mutatkoznak. A formátum-
nagyítást megkaptuk s hiába veszttem össze Bányával halálósan,
annyira szüksége van a lapnak ránk, hogy végleges meggyőzés
nélkül nem tud és nem akar megjelenni. Teleki Géza vette most
kezébe pártunk ügyét s nincs kizárva, hogy a lap mégis az if-
júságé lesz.

Ha Isten segít, nemsokára lemegyek. Nagyon szeretnék megis-
merkedni már a levélzárral, ha ugyan minden nincs elcsomagol-
va. Befelezném az uzoni betlehemes gyűjtését s akkor egy igá-
zán mintaszerű tanulmányt készíthetnék. Ha jó világ lesz, az
ifjúság a Vándorgyűlést mindenképpen megtartja, tehát én még
mindig forgatom a főjombombát a Tudomány Intézet gondolatát.
Erről és Orbán Balásról szeretnék majd alaposabban beszélni
az Igazgató Urral.

Végezetül még csak annyit, hogy ne válaszolgasson az Igaz-
gató Ur főlélegesen a leveleimre. Amidőn meglátom a Múzeum hatal-
mas borítékját, mindig lelkiismeretfurdalásom támad, hogy az Igaz-
gató Ur millió munkája mellett már megint levélírással fára-
dozott. Én nem azért írok, hogy választ kaphjak, hanem csak azért,
hogy az Igazgató Urat minderről tájékoztassam s levelet csak
igazán akkor várok, amikor valami nagyon-nagyon fontos dolog
akad. Kérem tehát az Igazgató Urat, hogy csak akkor válaszoljon,
amidőn ideje van és amidőn feltétlenül szükségesnek találja.
A viszontlátásig sok szeretettel és barátsággal üdvözlő!

Faragó József

SZEKÉLYI NEMZETI MÚZEUM, SEPSISZENTGYÖRGY
Évköri 1944. é. v. 11.
Iktatószám: 392/1944
Elintéztelt 1944. é. v. 12.
Melléklet: db. Határidő: 194

11. levél

392
12.

Kedves Barátom!

Köribelül két héttel ezelőtt kelt le-
velemlapjára megkéve válaszolok, mivel igazán nagyon el va-
leves foglaltam. Különböző írt járt barátjádak nagyjában megad-
tam a feleletet minden kérdésére. Most csak a legfontosabb
pontokat ismételtem meg.

1./ Bőszetem szerint az összeggyűjtött pénz
legjobb volna papírosba fektetnie. Hiszen Orbán Balázs kiadá-
sához amúgyis szükség van papírosra. A Minerva adhatna ta-
madosot, hogy milyen minőségűt és honnan vásároljon. Külön-
ben a múzeum est a pénzét most nem tudná felhasználni, hiszen
/Múzeum, stb.-t na vásárolni nem lehet, egyszerűen azért,
mert nincsen. A télen is már csak ismerőseim révén tudtam
mikroszkophoz, stb.-hez használni.

2./ Közgyűjtést végezni most teljesen
lehetetlen. Tehát a néprajzi tárgyi anyag után való kutatás-
ról teljesen le kell tennie. Hadművelési területen vagyunk,
ahol, ez nem szád, de ezernyi akadályba ütközik. És különben
megérthető, hiszen kének is járhatnak kőszttünk, akiknek fel-
kutatása miatt meg kell állania a külső tudományos munkának.
Tehát ezerről nem lehet most még kérépkára se gondolni.

3./ Sajnos, a belső tudományos munka is
szünetel. Nem nagyon van mivel foglalkozni, minthogy a múzeum
anyag értékesebb részét a legf. vésélyre való tekintettel
nagy részben már elcsomagoltuk.

Nagyon érdekelne tudnom, hogy mit sike-
rült a lap ügyében elérniük.

A többi mondandómról itt járt barátja
fog hírt adni.

A viszontlátásig szeretettel köszönti:
Sepsiszentgyörgy, 1944. május 10.-én.

Faragó József

Nagyságos FARAGÓ JÓZSEF
Belsőosztályvezető úrnak
K o l o z s v á r .
Király u. 14. sz.

12. levél

K. M. D. Sz.
KOLCSÁRVI MAGYAR NYELVÉRTŐSÉG
Farkas u. 2.
Tel.: 3293

Kolozsvár, 1944 május 20

Kedves Igazgató Ur!

Köszönettel vettem mind a szóbeli üzenetet, mind a levelet
s a benne foglaltakkal kapcsolatban a következőket hozom szí-
ves tudomására:

13.

Írtam Háromszék és Csík Állispánjának és kértem, hogy a pénzt
utalják át a Múzeum címére. Nem akartam a saját címre kérni,
mert ez esetleg felesleges aggályokat okozott volna. Kérem az
Igazgató Urat, hogy amennyiben a pénz esetleg megérkezik/mert
úgy hisze, hogy ebbe is belátelik egy jó kis 100/sziveskedjék
egy lapon értesíteni s akkor gondoskodom, hogy valamelyik ba-
rátom elhozza, mert a postai elküldés talán sokba kerülne. A
legjobb lenne valóban papírral venni, de a helyzet az, hogy a
papír szárolva van s igényelni csak megjelenendő műre lehet,
nem pedig bizonytalan kimenetelű vállalkozásra, illetőleg elrak-
tározásra. Ennek ellenére természetesen mindent megteszek, de ha
nem sikerülne, akkor a pénzt olyan szövetségbe/Hétkas/Rekte-
tem, amelyek a dolgot nem tekintik ületnek és megfelelő időben
ugyanakkora vásárlóértékű összeget fog visszajuttatni kezünk-
be, mint amennyit a pénsum most ér. Azt hiszem, ezt a megoldást
kell választanunk s így esetleg még kamatoztatjuk is.

A nyári tartózkodásom egészen bizonytalan. Mindenképpen
lemegyek, legalább rövid időre s akkor örvendeni fogok, ha szemé-
lyesen is tisztelgetem tehetem. Kolozsváron még van egy hónapi
illetőleg rövidebb munkám. Kéjjel-nappal dolgozom s amit kéz
vagyok, repülök le. Ha az uzoni Temesváry-gyár véletlenül hadi-
üzem, akkor bizonyára el tudok ott helyezkedni s így biztosítom
azt, hogy onnan el nem mozdítanak s természetesen azt is, hogy a
munkaidő mellett egy keveset gyűjtögethetek és dolgozhatok.
Ha ez nem sikerülne, akkor munkaszolgálatra visznek s befelle-
zett minden gyűjtésnek, szabadságnak és munkának örökre.

A viszontlátásig maradok szeretetteljes tisztelgettel

Faragó József

13. levél

417 4.

Mindent azért írtam le ennyire részletesen, hád lássa, hogy a legjobb akarat mellett sincsen módomban átvennem az eddig összegyűjtött összegeket. Elmélfogva, ha nem tudná papírosra belefektetni, legjobbnak találnám, ha megírná az illetékosoknak, hogy a gazdasági nehézségekre való tekintettel, addig ne utalványozzák a megszavazott összegeket, amíg külön nem fogja kérni. Igaz, hogy ez azt jelentené, hogy a jövő évben ugyan-
 ezt újra meg kell szavaztatnia, de ezzel mind az anyagi, mind pedig az erkölcsi felelősség elhárul a feje felől.

Nagyon kérem, hogy így cselekedjék, de arra is kérem, ne higgye, hogy a jóakarát hiánya írta valamit a levelet, hiszen tapasztalhatta, hogy szintén értékelem nemcsak elgondolásait és fáradságait, hanem a jövő évben ugyan-
 ezt újra meg kell szavaztatnia, de ezzel mind az anyagi, mind pedig az erkölcsi felelősség elhárul a feje felől.

A viszontlátásig szeretettel köszönti!

Sepsiszentgyörgy, 1944. május 24.-én.

PARAGÓ JÓZSEF
 bírószéki hallgató urnak

171. u

Mindent azért írtam le ennyire részletesen, hád lássa, hogy a legjobb akarat mellett sincsen módomban átvennem az eddig összegyűjtött összegeket. Elmélfogva, ha nem tudná papírosra belefektetni, legjobbnak találnám, ha megírná az illetékosoknak, hogy a gazdasági nehézségekre való tekintettel, addig ne utalványozzák a megszavazott összegeket, amíg külön nem fogja kérni. Igaz, hogy ez azt jelentené, hogy a jövő évben ugyan-
 ezt újra meg kell szavaztatnia, de ezzel mind az anyagi, mind pedig az erkölcsi felelősség elhárul a feje felől.

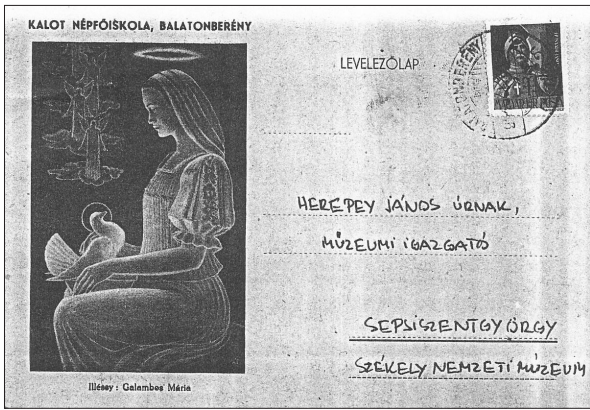
Nagyon kérem, hogy így cselekedjék, de arra is kérem, ne higgye, hogy a jóakarát hiánya írta valamit a levelet, hiszen tapasztalhatta, hogy szintén értékelem nemcsak elgondolásait és fáradságait, hanem a jövő évben ugyan-
 ezt újra meg kell szavaztatnia, de ezzel mind az anyagi, mind pedig az erkölcsi felelősség elhárul a feje felől.

A viszontlátásig szeretettel köszönti!

Sepsiszentgyörgy, 1944. május 24.-én.

Handwritten signature: Paragó József

14. levél

Balatonberegny 1944 júl 21

Székely vidéketet küld
 Paragó József

15. levél

K. M. D. Sz.
KOLOZSVÁRI MAGYAR DIÁKSZÖVETSÉG
Székelyföldi munkatársak
Földes utca 3.
Tel. 2239

Kolozsvár, 1944. július 25.

16. Kedves Igazgató Ur,

az igen régen kapott levélre azért válaszolok ennyire későn, mert részben nem tartózkodtam itthon, de ami még ennél is fontosabb, hosszasan várakoztam, hogy az ügyben valamiféle kibontakozás mutatkozzék. Az eredmény a következő:

Megkapván az Igazgató Ur levelét, beláttam, hogy a pénzt a Múzeum megörzés végett át nem veheti. Még aznap írtam mind a két alispánnak és tájékoztattam őket a helyzetről, kértem, hogy a kiutalt összeget őrizték tovább, mint ahogy eddig is őrizték. Csakból nem érkezett több semmi s nem is hiszem, hogy nagyon a lelkiikön viselnék a dolgot, Háromszék azonban rövidesen tudósított, hogy azonnal intézkedjem a pénz sorsáról, mert különben véglegesen elvesz. Eleget történt a fejemet, hogy mit lehetne most csinálni. Orbán Balázs egyenes kiadására át nem akartam venni, mert hiszen teljesen bizonytalan, hogy a megfelelő mennyiségű összeg hamarosan összegyűjthető s vállalhatja ma egy személy, hogy ingó életlehetőségeivel éveken át őrizzen bizonyos összeget, ami nem is a sajátja. Ha valamit nem teszek vele, akkor meg véglegesen elvesz és soha többé nem is kérhetünk, mert hála elődeinknek, az ügyet már annyit kompromittálták, hogy nem támogatást, hanem felháborodott visszautasítást nyerünk, ha így megy tovább. Kénytelen voltam visszatérni egy régebbi tervhez, amely szerint Orbánnak a sikerültebb és még ma is teljes mértékben helytálló részei ponyvaalakban, egész olcsó kiadásban, néhány fillérért kerüljenek a közönség kezébe. Arra kértem tehát Háromszéket, hogy ajándék jellegét megváltoztatva, adja át azt a megindítandó Székely Népkönyvtárnak, amelyben - jelentőségének megfelelően - Orbán Balázs is kellő mértékben képviselő lesz. A megye a tervet elfogadta, s hogy a pénz valóban el ne vesszen, a Népkönyvtár megindításához az összeggel hozzájárult.

Pillanatnyilag a Méhkas Diákszövetkezettel tárgyalok és a lépéseket teszünk, hogy a Minisztérium a ponyvák kiadását engedélyezze. Amíg az engedély meg nem érkezik, a kiadás ügyeit el nem intézzük, korainak tartanám az Igazgató Urat a tervről részletesen tájékoztatni, mert hiszem bizonytalan, hogy valami nem várt akadály miatt mikor fog kútba esni. A megindítás időszaka

617
944

volt - úgy érzem - nemcsak azért, hogy az ezer pengőt a magunk céljainak megmentsük, hanem általános szempontból is. A legjobb belátásom szerint cselekedtem s kénytelen voltam cselekedni, mert az Igazgató Urnak volt igazsága: az ügy olyan rettenetes nehézségekbe ütközik s olyan közönnnyel kell birkóznia, hogy valóban nyugalmasabb napok, nagyobb megértés és támogatás kell hozzá. Örömmel ragadnám meg az alkalmat, hogy lemelegsek egy kis személyes beszélgetésre, mert akkor az Igazgató Ur egész világos és tisztá képet kapna arról, hogy még azokban is hiába bíznunk, akikre a legjobban számítottunk. Nem tudom, ez az alkalom a nyáron eljön-e, de reményem van rá, hogy nemsokára leutazhatom. Ha mégis sikerülne, az ügy előbbhaláltával levélben fogom az Igazgató Urat az eredményekről és fejleményekről értesíteni.

A fentebből vizionlátásig sok üdvözlötet küldve, maradok szerető tisztelettel

Faragó József

SZÉKELY NEMZETI MŰVELŐI SZÖVETSÉG	
Küldés: 1944. VII. 25.	
Tárgy: ...	617/1044
Küldés: 1944. VII. 25.	
Működés: drb.	Határidő: 1944.

16. levél

1944-11

A Balaton mellől küldött levelező lapot megkészenve,

sok szeretettel üdvözlöli:

Sepsiszentgyörgyön, 1944. július 28. Lán

Le. 617-1944.

Legutóbbi levelének nagyon megörvendtem. Székesfehérvárra tartom a Székely Népkönyvtár megvalósításának gondolatát. Valóban nagy szükség van rája. Pontos tervre azért nem lehet számítani azonban, ma lehetetlen, minthogy az egyes összeválogatását külső és belső körülmények egyaránt befolyásolják. Nézetem szerint, ezért most olyan tartalommal kellene megjelennie, ami jóvága és alkalmassága mellett, minél kevesebb fáradsággal lenne összegyűjthető. Ezért szerencsés gondolat Orbán Balásztól is bő szemelvényeket megjelenetnie. /Eddig nem jutott minden rendben van-e! Nehogy u-vajjon a szerzői jog körül minden rendben van-e! Nehogy a tőle merüljenek fel kellemtelenségek! /E könyvsorozatnak azonban nemcsak a felelevenítés a feladata, hanem új munkák is kell megjelenetnie, pld. a székelység rövid történetét, néprajzát, nyelvét, hasznosítható ásványos kincseit, növény- és állatvilágát, stb., stb. Mindezt pedig nagyon-nagyon közvetlen módon feldolgozva, adott példákban kiindulva nagyon közvetlen módon feldolgozva, adott példákban kiindulva és képekkel élénkítve. A szövegben azután semmi száraz dolog ne legyen, azt a tartalommutatóba kell beledolgozni. Ez a pár sor csak olyan, hirtelen támadt ötlet, amelyre valószínűleg már amúgy is sorozatot meg tudna válogatni. - Ha tehát ezt a kiadványozatot meg tudna válogatni, ezzel valóban nagy szolgálatot tenné nekünk. Most már azután csak vm.-től is vissza kellene kérni a felajánlott összeget, nehogy odavesszen, a Székely Népkönyvtár művelésének megjelentetésére pedig soha sem baj, minél nagyobb összeg áll rendelkezésünkre. Üzinte szívvel kívánok e vállalkozáshoz sok szerencsét!

Faragó József
tanárjelölt úrnak, -
KOLOZSVÁR.

Legutóbbi levelének nagyon megörvendtem. Székesfehérvárra tartom a Székely Népkönyvtár megvalósításának gondolatát. Valóban nagy szükség van rája. Pontos tervre azért nem lehet számítani azonban, ma lehetetlen, minthogy az egyes összeválogatását külső és belső körülmények egyaránt befolyásolják. Nézetem szerint, ezért most olyan tartalommal kellene megjelennie, ami jóvága és alkalmassága mellett, minél kevesebb fáradsággal lenne összegyűjthető. Ezért szerencsés gondolat Orbán Balásztól is bő szemelvényeket megjelenetnie. /Eddig nem jutott minden rendben van-e! Nehogy u-vajjon a szerzői jog körül minden rendben van-e! Nehogy a tőle merüljenek fel kellemtelenségek! /E könyvsorozatnak azonban nemcsak a felelevenítés a feladata, hanem új munkák is kell megjelenetnie, pld. a székelység rövid történetét, néprajzát, nyelvét, hasznosítható ásványos kincseit, növény- és állatvilágát, stb., stb. Mindezt pedig nagyon-nagyon közvetlen módon feldolgozva, adott példákban kiindulva nagyon közvetlen módon feldolgozva, adott példákban kiindulva és képekkel élénkítve. A szövegben azután semmi száraz dolog ne legyen, azt a tartalommutatóba kell beledolgozni. Ez a pár sor csak olyan, hirtelen támadt ötlet, amelyre valószínűleg már amúgy is sorozatot meg tudna válogatni. - Ha tehát ezt a kiadványozatot meg tudna válogatni, ezzel valóban nagy szolgálatot tenné nekünk. Most már azután csak vm.-től is vissza kellene kérni a felajánlott összeget, nehogy odavesszen, a Székely Népkönyvtár művelésének megjelentetésére pedig soha sem baj, minél nagyobb összeg áll rendelkezésünkre. Üzinte szívvel kívánok e vállalkozáshoz sok szerencsét!

Faragó József
tanárjelölt úrnak, -
KOLOZSVÁR.

17. levél

